

ФЕНОМЕН ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ СТУДЕНТА ДО СЕБЕ Й ОТОЧУЮЧИХ У НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

Т.В. ПОТАПЧУК, доктор пед. наук, професор, професор кафедри теорії та методики дошкільної і спеціальної освіти, **ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»**

E-mail: tatvolod@ukr.net

Анотація. У статті акцентується увага на тому, що зміни у соціальній, політичній, економічній сферах, які характеризують сучасне українське суспільство, спонукають до перегляду напрямів розвитку освіти. У Базовому компоненті освіти в Україні, Законі України «Про Освіту», Національній доктрині розвитку освіти визначено основні принципи освіти в нашій державі, які передбачають орієнтацію на особистість, формування в неї свідомого, ціннісного ставлення до навколишньої дійсності і самої себе.

Ключові слова: ціннісне ставлення, ставлення, самоставлення, ціннісне ставлення, ціннісне ставлення до себе, емоційно-ціннісне ставлення до себе.

Актуальність (Introduction). У сучасній психолого-педагогічній науці та практиці відбуваються зміни у концептуальних підходах до особистості. При цьому посилюється інтерес до даного вікового періоду, підкреслюється його особлива значущість для формування духовно зрілої особистості з власними ціннісними орієнтаціями, що визначатимуть сенс подальшої життєдіяльності людини, сприятимуть її внутрішньому розвитку, забезпечуватимуть можливість співіснування з іншими людьми. Одним із ефективних шляхів формування такої особистості є розвиток системи ціннісних ставлень особистості до себе й оточуючих людей.

Аналіз останніх досліджень та публікацій (Analysis of recent researches and publications). Звертаємо увагу на те, що проблема формування у студентів ціннісного ставлення складна, багатогранна і різноаспектна. Так, із філософських позицій (Н. Бахтін, М. Каган та ін.) потрактовано структуру і сутність ціннісного ставлення, його зміст, функції, вплив на формування світогляду та світовідчуття особистості, процес трансформації ціннісного ставлення у ціннісну свідомість. У педагогічному аспекті висвітлено процес формування системи цінностей, ціннісних орієнтацій, обґрунтовано можливості залучення студентів до загальнолюдських цінностей (О. Богиніч, В.Маршицька, З. Плохій, Т. Поніманська та ін.). Аналіз проблеми у соціологічному плані (Т. Бутківська, Г. Пардов та ін.) сприяє з'ясуванню процесу соціалізації особистості, тобто засвоєння індивідумом системи цінностей свого соціального оточення та формування на цій основі ціннісного ставлення до інших людей.

Розроблення даної проблеми у психологічному ракурсі (С. Анісімов, Д. Колесов, С. Рубінштейн, Е. Фром та ін.) репрезентує можливості вивчення поведінкових аспектів культури міжособистісних відносин, вплив об'єктів ціннісного ставлення на розвиток особистості студента. Аналіз теоретичних і прикладних аспектів означеної проблеми подається в роботах Л.Агеевої, Л. Габдуліної, А. Свенцицького та ін., де ціннісне ставлення розглядається як складний психологічний феномен, що визначає спрямованість особистості, зміст і характер її активності. Проте у літературі відсутні єдині підходи до трактування ціннісного ставлення як психологічного феномена, оскільки воно є складною багатофункціональною системою взаємопов'язаних, взаємодіючих структурних елементів.

Мета (Purpose) статті обґрунтувати феномен поняття ціннісного ставлення осо-

бистості студента до себе й оточуючих у наукових дослідженнях. Завдання статті: обґрунтувати і схарактеризувати формування ціннісного ставлення особистості студента до себе й оточуючих як наукової проблеми; уточнити зміст понять «ставлення», «самоставлення», «ціннісне ставлення», «ціннісне ставлення до себе», «емоційно-ціннісне ставлення до себе».

Методи (Methods). Для досягнення поставленої мети були використані теоретичні методи науково-педагогічного дослідження: аналіз, синтез, узагальнення та ін.

Результати (Results). Логіка дослідження зумовлює необхідність з'ясування, передусім, суті понять «ціннісне ставлення», «ціннісне ставлення до себе (самоставлення)», «ціннісне ставлення до інших людей» як фундаментальних у понятійному апараті даної роботи. При цьому вважаємо за необхідне внести деякі уточнення щодо трактування ключового поняття «ціннісне» як похідного від слова «цінність» та категорії «ставлення». Так, у новому тлумачному словнику з української мови «цінність» трактується як:

- виражена у грошах вартість чого-небудь; ціна;
- те, що має певну матеріальну або духовну вартість;
- важливість, значущість чого-небудь [10, с.739].

Зміст поняття «ціннісне» у контексті дослідження, думається, тяжіє до другого і частково до третього значення. Щодо категорії «ставлення», то в довідкових джерелах воно визначається як характер поведінки з ким-, чим-небудь [6, с.445].

Зауважимо, в сучасній психологічній науці (К. Абульханова-Славська, Л. Божович, В.М'ясищев, С.Рубінштейн та ін.) означене поняття вважається найбільш змістовним для визначення конкретної особистості. Так, на думку В. М'ясищева, психіка і свідомість, як її вища сходинка, є єдністю відображення людиною оточуючої дійсності та її ставлення до цієї дійсності [9, с.129]. При цьому саме система суб'єктивно-оцінних, індивідуально-вибіркових ставлень особистості до дійсності є структурною основою, стрижнем особистості, що визначає рівень і характер цілісного функціонування всіх складових психіки людини. Науковець наголошує на тому, що, вивчаючи ставлення, необхідно враховувати ставлення особистості до інших людей, до самої себе та до предметів оточуючого світу. Вочевидь, категорія ставлення до людей є ключовою та має характер взаємовідносин.

За твердженням С.Рубінштейна, становлення особистості є розвитком її нових ставлень до навколишнього світу, а ступінь їх сформованості і визначеності є мірою зрілості особистості. Аналогічної думки стосовно визначення поняття «ставлення» дотримується Б. Анан'єв, наголошуючи на ролі ставлення людини до себе як одного із важливих чинників виникнення і стабілізації цілісності особистості.

Існує думка (В.Горбатих) [4], що ставлення має складний психологічний зміст і включає відповідно емоційний, когнітивний та поведінкові компоненти. На сьогоднішній день про роль двох останніх компонентів у структурі ставлення більше відомо, ніж про емоційний. Думається, це пояснюється тим, що його вивчення прямо пов'язане з дослідженням проблеми емоцій, яка залишається найменш розробленою в сфері психології, хоча останнім часом мають місце позитивні тенденції у цьому плані завдяки таким науковцям, як Б.Додонов, О.Запорожець, В.Котирло, О.Кульчинська, Я.Неверович, К.Обуховський, О.Овчинникова, Т. Титаренко, О. Чебикін та ін.

Нам видається, що емоційний компонент у структурі ставлення є провідним, оскільки власне ставлення особистості виникає у процесі своєрідного накладання її емоцій на предмет, що певною мірою усвідомлюється, пізнається нею. Тобто будь-яке за змістом ставлення завжди має емоційно переживатись людиною. А відтак, без емоційного компонента загалом, наголошують психологи [4], не може бути

об'єктивних оцінних ставлень суб'єкта, коли в свідомості відбувається когнітивне відображення дійсності і смислове відображення цієї дійсності, а в кожному акті психічної діяльності маємо елементи того й іншого. Дослідники, враховуючи важливість ролі емоційного компонента ставлення особистості, констатують, що особистісні ставлення характеризують ступінь інтересу, силу емоцій, бажань, і виражаються в поведінці суб'єктів, в їхніх діях та переживаннях: «наші власні переживання як би безпосередньо вони не переживалися, пізнаються і усвідомлюються лише опосередковано, через їх ставлення до об'єкту» [3]. Отже, можна стверджувати, що, ставлення – це продукт індивідуального розвитку особистості, який характеризує ступінь її інтересу, силу емоцій, бажань і виражається в її поведінці. Ставлення до самого себе (самоставлення) – це осмислене ставлення до власних суб'єктивних утворень, тобто особистісних властивостей.

Щодо ціннісного ставлення дитини до себе, відзначимо, що означений феномен є складним і багатогранним об'єктом наукових досліджень (І.Бех, О.Кононко, В.М'ясищев, С.Світлична, В.Столін, В.Сухомлинський, Л.Рувинський та ін.), який розглядається як системне утворення особистості, продукт індивідуального розвитку людини, важлива компонента самосвідомості, що засвідчує зрілість особистості і має відповідні компоненти, форми та показники вияву. Дослідники (Н.Гаврилова, О.Сергеева, Г.Хорошенкова та ін.), використовуючи поняття «ціннісне ставлення», наголошують на тому, що таке ставлення є внутрішньо детермінованим, заснованим на особистісному значенні об'єкта ставлення для людини та має позитивну спрямованість. Тому його вивчення на ранніх етапах онтогенезу становить особливий інтерес для психолого-педагогічної науки і практики.

Ціннісне ставлення до себе передбачає сформованість у студентів вміння цінувати себе як носія фізичних, духовно-душевних та соціальних сил. Воно є важливою умовою формування у дітей активної життєвої позиції. Відтак, можна стверджувати, ціннісне ставлення особистості до себе як системне утворення особистості акумулює ціннісне ставлення до свого фізичного, психічного, соціального «Я». Схарактеризуємо означені складові.

Ціннісне ставлення до свого фізичного «Я» - це вміння особистості оцінювати свою зовнішність, тілобудову, поставу, розвиток рухових здібностей, фізичну витривалість, високу працездатність, функціональну спроможність, здатність відновлювати силу після фізичного навантаження, волеві риси, статеву належність, гігієнічні навички, корисні звички, стан свого здоров'я та турбуватися про безпеку власної життєдіяльності, здоровий спосіб життя, активний відпочинок.

Ціннісне ставлення до свого психічного «Я» передбачає вихованість у студентів культури пізнання власного внутрішнього світу: думок, переживань, станів, намірів, прагнень, цілей, життєвих перспектив, ідеалів, цінностей, ставлень. Важливо навчити зростаючу особистість сприймати себе такою, якою вона є, знати свої позитивні і негативні якості, сприяти формуванню в неї реалістичної Я-концепції, готовності та здатності до самовдосконалення, конструктивної самокритичності. Під Я-концепцією розуміється сукупність усіх уявлень про себе, сполучених із їх оцінкою [1]. Вважається, що Я-концепція відображає той рівень розвитку знань суб'єкта про себе, на якому вона і функціонує як ієрархічно організована, відносно стійка система.

Ціннісне ставлення до свого соціального «Я» виявляється у таких ознаках: здатність орієнтуватися та пристосовуватися до нових умов життя, конструктивно на них впливати; визначення свого статусу в соціальній групі, налагодження спільної праці з дорослими та однолітками; вмінні запобігати конфліктам, справедливому і толерантному (шляхетному) ставленні до інших людей.

Заслугує на увагу визначення ціннісного самоставлення, запропоноване в дослідженнях В. Давидова, де означений феномен трактується ученим як сутнісний показник морально-вольового розвитку особистості, що регулює її поведінку, кваліфікується як переживання нею своїх можливостей, адекватних життєвим завданням – об'єктивним та особистісно значущим [2].

З позиції С.Тищенко [13], ставлення до себе визначає характер ставлення до інших людей, впливає на процеси самоусвідомлення, опосередковує ціннісні орієнтації особистості.

Нам видаються актуальними і значущими теоретичні узагальнення В.Століна, а саме: на найбільш конкретному рівні самоставлення є специфічною активністю суб'єкта щодо свого «Я»; на більш загальному – емоційні компоненти, зокрема самоповага та інтерес до себе; на найзагальнішому – недиференційоване загальне почуття «за» чи «проти» себе. З таких позицій, на думку автора, самоставлення дитини має три різні смисли:

✓ *перший смисл* самоставленню особистості надають батьки. Уважне, любляче, шанобливе ставлення дорослих до дитини продукує його високу самоповагу, самосприйняття. Авторитарна чи байдужа позиція дорослого призводить до неприйняття дитиною самої себе, переживання своєї малоцінності та непотрібності;

✓ *у другому смислі* самоставлення є індикатором, що сигналізує про ступінь задоволення чи незадоволення потреби особистості у спілкуванні з рідними, близькими;

✓ *третій смисл* самоставлення пов'язаний із потребою особистості бути прийнятою дорослим [12].

Як зазначає В. Столін, емоційно-ціннісне ставлення до себе виявляється на позитивному полюсі в гордості, почутті власної гідності, повазі до себе, а на негативному – як усвідомлення власної малоцінності, нікчемності, зневаги до себе. Генеза цього ставлення визначається розвитком емоційної сфери особистості, її емоційним досвідом у цілому [12].

Отже, можна стверджувати, що ефективність виховання ціннісного самоставлення значною мірою залежить від визнання дорослими значущості його формування в особистості.

Крізь призму концепції про особистісний зміст «Я» В.Століна самоставлення розглядається як специфічна активність суб'єкта стосовно свого «Я», що виявляється в певних внутрішніх діях. Більш загальним аспектом вибудови ставлення до себе, його макроструктурою є емоційні компоненти: самоповага, аутосимпатія, близькість-самоінтерес.

Цілком очевидно, лінія ставлення до себе є визначальною в системі ставлення суб'єкта до світу, що задає значеннєві орієнтири життєдіяльності людини (О.Рейпольська). Самоставлення, наголошує науковець, що виступає на позитивному полюсі у вигляді гордості, почуття власного достоїнства, а на негативному – у вигляді свідомості власної малоцінності, значною мірою зумовлює результат особистісного розвитку [11, с.76].

Особистість висловлює своє ставлення як до себе загалом, так і до окремих якостей своєї особистості через самооцінку, яка характеризується об'єктивністю, адекватністю, забезпечує внутрішню узгодженість особистості та відносну стійкість поведінки. Оцінювання дорослих залишається для студента авторитетним, хоча все більше критерієм самооцінки стає власний досвід та конкретні результати її індивідуальної діяльності: ігрової, образотворчої, навчальної тощо.

Однак, самооцінка особистості студента щодо діяльності й особистісних проявів неоднозначна. При оцінюванні власних дій, умінь і навичок самооцінка особистості

характеризується більшою конкретністю. При порівнянні студентом своєї роботи з діяльністю однолітків самооцінка здебільшого буває необ'єктивною. Водночас оцінювання особистісних якостей, проявів характеризується узагальненістю й розмитістю. Самооцінка свого статусу у колективі ровесників у студентів, зокрема старшого віку, як правило, є неадекватною: студенти, які об'єктивно перебувають у незадовільному становищі у групі, схильні до переоцінки свого статусу, а ті, що мають високий статус, – навпаки, мають тенденцію до його недооцінювання. Переважною більшістю самооцінка студентів є дещо завищеною як захисний механізм підтримки позитивного ставлення до себе, впевненості в собі, що дозволяє особистості сміливо братися за нову справу, ризикувати, вірити в успіх, вільно оволодівати новими сферами дійсності.

Для розвитку ціннісного ставлення до себе важливого значення, на думку В.Котирло і В.Крутецького, набуває саморегуляція поведінки, що зумовлена таким новоутворенням в особистісній сфері, як: підпорядкування мотивів «хочу» і «треба». При цьому стійкість ієрархії мотивів ще ситуативна й потребує контролю з боку дорослого; розвиток моральної свідомості – узагальнене сприйняття правил, незалежно від людини, яка вимагає їх виконання, й ставлення до неї; перенесення правил в аналогічні із засвоєними ситуації; перетворення узагальнених правил на норми поведінки; збільшення досвіду поведінки; поява й набуття стійкості нових почуттів; освоєння дитиною часового простору, який призводить до формування полімотивованості, дії особистості визначаються теперішнім, минулим й майбутнім проявами.

Коли йдеться про формування ціннісного самоставлення, акцентується, що самоставлення – стає утворення, яке виникає на основі самосприйняття, самооцінки та оцінок значущого оточення (О. Кононко) [7].

Говорячи про самоставлення, слід пам'ятати, що воно завжди має якусь оцінку (позитивну чи негативну). Саме тому пріоритетним напрямом у роботі викладачів вищих закладів освіти має бути *формування у студентів самоставлення, що одночасно є позитивним, рефлексивним і критичним. Таке ставлення особистості до себе ми називаємо ціннісним.*

Ключовими показниками ціннісного ставлення студентів до себе й оточуючих, на думку О.Третьяк, є: людяність, повага до людської гідності, справедливість, толерантність, відповідальність.

Стрижневою категорією ціннісного ставлення до оточуючих, поза сумнівом, є людяність. *Людяність* – у межах моральної свідомості – це знання правил поведінки та спілкування в навчальному закладі, вдома, на вулиці, в громадських місцях. Уявлення про «добро» як життєву цінність людини і «зло» як його протилежність. Усвідомлення, що людина – вища цінність суспільства. Людяна особистість завжди виявляє інтерес до іншої людини, несе благо, благополуччя і радість іншим, дотримується правил поведінки, відчуває радість і горе інших, співрадіє, співпереживає, позитивно сприймає себе та інших. Людяна особистість вміє: спілкуватися без роздратувань і грубощів; намагається втішити, розрадити оточуючих, безкорисливо допомагає іншим; не бере участі в мобінгу (фізичному і психічному цькуванні більш слабких студентів).

За своєю суттю у вихованні ціннісного ставлення до інших людей має людська *гідність*. Гідність – визначає особливе моральне ставлення людини до себе, що виявляється в усвідомленні своєї самоцінності і моральної рівності серед людей; ставленні до оточуючих, в якому визнається її безумовна цінність. Основні ознаки і прояви поваги до людини та її гідності – це: бажання виявляти повагу до людини, вимогливість у ставленні до себе й інших, емоційне переживання власної гідності, визнання прав кожної людини, вміння об'єктивно оцінювати себе (самокритичність) та ін-

ших, визнання досягнень інших людей та своїх власних, вміння відстоювати власну гідність.

Справедливість полягає в усвідомленні загального співвідношення цінностей, благ та конкретний розподіл їх між індивідами, належний порядок людського співжиття, що відповідає уявленням про сутність людини та її невід'ємні права. Під справедливістю розуміється вид міжособистісної взаємодії, що ґрунтується винятково на значущості справ (чи поведінки) суб'єктів взаємодії. Кожна людина визнає справедливість необхідною, що є свідченням її високої суб'єктивної ціни для індивіда [15, с.65]. Справедливими вважають не тільки тих, хто має уявлення про справедливість, чесність, обов'язок, а й тих, хто прагне ставитись справедливо до всіх незалежно від власних уподобань, ніколи не обманює, виступає проти насильства, зла, несправедливості.

Толерантність характеризується здатністю ставитися з терпінням до інтересів, переконань, вірувань, звичок і поведінки оточуючих. Толерантність проявляється у повазі до кожної людини: дитини і дорослих, близьких і незнайомих. Вона передбачає стриманість у словах і діях, уміння визнавати свої помилки у ставленні до інших. Толерантність передбачає гуманне ставлення до людей іншої національності, віросповідання, різного світогляду. Толерантна людина завжди зважає на думки інших, не насміхається і не кривдить інших. Ця моральна якість є запорукою успішного самовираження і самореалізації особистості, що сприяє підняттю і перетворенню її в найвищу цінність.

Важливим показником ціннісного ставлення до людини є *відповідальність*, що виявляється у її ставленні до обов'язків даного слова, певних зобов'язань тощо. Відповідальність може бути реалізованою за умови свободи волевиявлення, принципів і рішучості особистості, повагою до себе і людей. Відповідальна людина усвідомлює сутність понять «обов'язок», «відповідальність», охоче виконує свої обов'язки як вдома, так і в навчальному закладі, вимоглива до себе та інших, відчуває, що можна робити, а що ні, ретельно виконує свої обов'язки без нагадувань і спонукань, дотримується слова, вміє передбачати наслідки власних дій, міру припустимої поведінки.

Ці категорії взаємопов'язані між собою, взаємодоповнюють та взаємопроникають одна в одну [15, с.5-6] у ціннісному самотавленні як особистісному інтегративі, де мають гармонійно поєднуватися також *позитивне самоприйняття дитиною своєї статевої належності, доступна віку міра орієнтації у своєму душевному світі та гуманна поведінка*.

Зауважимо, вивчення психолого-педагогічних джерел [7, 8] дозволяє говорити про існування гендерних розбіжностей у проявах ціннісного самотавлення. Так, на думку І. Мельничук, приналежність особистості до певної статі визначає становлення її особистості, інтереси, формування особливої системи уявлень про себе як про людину певної статі, що включає специфічні для чоловіків та жінок потреби, мотиви, ціннісні орієнтації, форми поведінки. Особистість, вибудовуючи образ самої себе, користується засвоєними нею еталоном, статево-ролевими стереотипами, – всім тим, що трансформується в її внутрішній світ.

У дослідженні О. Кононко [7] з'ясовано, що у представників обох статевих груп домінує орієнтація на зовнішні ознаки, що засвідчує обмеженість їхніх уявлень, перевагу зовнішньої детермінації над внутрішньою. Одержані вченим дані засвідчують можливості студентів диференціювати ознаки статі, усвідомлювати відмінності як між дитиною і дорослим загалом, так і між хлопчиком-чоловіком, дівчинкою-жінкою зокрема. Студенти обох статевих груп зважають не лише на переваги, а й на вразливі місця, слабкі сторони протилежної статі. Ними визначено групу рис, специфічних для

представників чоловічої (силу, вагу, розумові здібності, свободу вибору) та жіночої статі (атрибути зовнішності, особливості тілобудови тощо).

На думку автора, елементарність, схематичність, поверховість уявлень студентів щодо орієнтування в основних статевих ознаках пояснюється як віковими особливостями, так і індивідуальною історією розвитку. О.Кононко зазначає, що дівчатка зазначеного віку виявляють майже вдвічі більшу за хлопчиків здатність диференціювати статеві особливості людини. Це дає можливість говорити про дещо вищу соціальну зрілість представниць слабкої статі порівняно з сильною.

Здатність особистості ґрунтуватися у своїх міркуваннях на реалії, оперувати чеснотами й вадами представників своєї та протилежної статі засвідчує притаманне вказаному віку становлення особистості, зростання статевої самосвідомості та ціннісних орієнтацій статево-рольової позиції як однієї з умов гармонійного особистісного зростання в студентському віці та в подальші роки.

Як зазначає О.Кононко, у спільній діяльності уточнюється й вирабляється поведінка зростаючої особистості, зорієнтована на статево-рольові стандарти, встановлюються особливості статево-рольової поведінки. Автор акцентує увагу на залежності статевої самосвідомості дитини від суспільних установок батьків та викладачів навчального закладу, важливості для її особистісного зростання на ранніх етапах онтогенезу додержання дорослими прав дитини, її прагнення до розширення меж своєї свободи.

Разом із тим, дослідження О.Кононко [7] підтвердило, що соціальне оточення здебільшого відстає від властивих віку прагнень і тенденцій, штучно гальмує соціальний розвиток студента, орієнтуючи його, передусім, на соціокультурні стандарти, ігноруючи первинні – біологічні. Це, на думку автора, дезорієнтує зростаючу особистість, позначається на її свідомості, поведінці в соціумі.

Таким чином, теоретичний аналіз наукових праць засвідчив усю складність означеної проблеми. Узагальнюючи існуючі уявлення фахівців про зміст поняття «ціннісне самоставлення», виділено основні підходи до розуміння та дослідження цього феномену вітчизняними та зарубіжними вченими: емоційно-вольова властивість; результат знань, досвіду прогнозування подій; функціональна психофізіологічна готовність, внутрішній зворотний зв'язок, що визначає здатність людини до взаємодії з зовнішнім середовищем; інтелектуальний стан та якість особистості.

Конструктивним нам видається визначення ціннісного самоставлення, запропонованого В.Давидовим, де означений феномен розглядається науковцем як сутісний показник морально-вольового розвитку особистості, що регулює її поведінку, кваліфікується як переживання нею своїх можливостей, адекватних життєвим завданням – об'єктивним та особистісно значущим [5].

Заслугує на увагу дефініція ціннісного самоставлення Б.Висоцького як прийняття особистістю своїх дій, рішень. Тобто, по суті йдеться про її прийняття самої себе. А відтак, під ставленням до себе цілком правомірно розуміти емоційно-ціннісну складову «Я-концепції».

Слушною для розуміння сутності досліджуваного феномена є позиція С.Тищенко[14], згідно якої емоційно-ціннісне ставлення до себе виступає в процесі взаємодії з оточуючим середовищем умовою становлення образу-Я і, водночас, зумовлюється його рівнем розвитку. Вочевидь, домінуючою є думка про існування тісного взаємозумовленого зв'язку між особливостями ставлення до себе, оточуючого середовища та когнітивними процесами образу-Я, де ставлення до себе визначає характер ставлення до інших людей, впливає на процеси самоусвідомлення, опосередковує ціннісні орієнтації особистості.

Список використаних джерел

1. Авдеева Н.Н., Силвестру А.И., Смирнова Е.О. Развитие представлений о самом себе у ребенка от рождения до 7 лет. Воспитание, обучение и психологическое развитие. М., 1977. С. 21 – 76.
2. Аристова Л.С. Формування у старшокласників естетичного ставлення до мистецтва в процесі вивчення художньої культури: автореферат дис. ...канд. пед. наук: спец. 13.00.07. Київ, 2008. 24 с.
3. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні: наук. керівник А.М.Богуш. К., 2012. 26 с.
4. Горбатих В.В. Самоставлення особистості як емоційний компонент самосвідомості. Вісник Запорізького національного університету. №2(13), 2013. С. 48-52.
5. Давыдов В. В. Генезис и развитие личности в детском возрасте. Вопросы психологии. 1992. № 1. С. 22 – 37.
6. Івченко А.О. Тлумачний словник української мови. Харків: Фоліо, 2006. 540 с.
7. Кононко О. Л. Психологічні основи особистісного становлення дошкільника: (системний підхід). К. : Стилос, 2000. 336 с.
8. Кононко О.Л. Соціально-емоційний розвиток особистості (в дошкільному дитинстві): навч. посіб. для вищ. навч. закладів. К.: Освіта, 1998. 255 с.
9. Мясичев В.Н. Личность и неврозы. Ленинград, 1980. С. 128-205.
10. Новий тлумачний словник української мови / уклад. В.Яременко, О.Сліпушко. 2-ге вид., виправлене. Т.3. К.: Аконт, 2008. 862 с.
11. Рейпольська О.Д. Особливості виховання ціннісного ставлення у старших дошкільників та їх уявлень про самих себе. Психолого-педагогічні науки, 2014. №3. С.75 – 79.
12. Столин В. В. Исследование эмоционально-ценностного отношения к себе с помощью методики управляемой проекции. Психологический журнал. 1981. Т. 3. С. 104 – 117.
13. Тищенко С. П. Емоційно-ціннісне ставлення до себе як структурний компонент образу Я. Психологія: респ. наук.-метод. зб. К.: Рад. школа, 1983. Вип. 22. С. 3 – 19.
14. Тищенко С.П. Психологія виховного впливу сім'ї на дитину. К., серія VII «Педагогічна» №11, 1982. 48 с.
15. Третяк О.П. Методика виховання у молодших школярів ціннісного ставлення до людини в навчально-виховному процесі: метод. посіб.; Ін-т проблем виховання НАПН України. К.: вид-во, 2013. 136 с.

References

1. Avdeeva N. N., Sylvester A. S., Smirnova E. A. Progressum est, obtulit se in puer a nativitate ad 7 annos. Educatione, disciplina et animi ipsum. M., 1977. Pp. 21 – 76.
2. Aristova L. S. Formatio princeps schola alumni in aesthetic erga es in processu de doctrina artis cultura: auctoris abstracto de dis. kand. med. nauk: spets. 13.00.07. Kyiv, 2008. 24 sec.
3. Prima pars pellentesque educationem in Ucraina: scientia. Procurator A. M. Bogush. K., 2012. 26 sec.
4. Humpback Vladimir Samostalna personalitatem sicut motus pars conscientia. Vestnik de Zaporizhzhya national University. No. 2(13), 2013. S. 48-52.
5. Davydov V. V. Genezis et progressum personam in pueritia. Quaestiones de psychologia. 1992. No. 1. P. 22 – 37.
6. Ivchenko A. dictionary of latin language. Kharkiv: Folio, 2006. 540 S.
7. Kononko E. L. Animi fundamenta personalis progressum pellentesque puer: (a ra-

tionem aditus). K. : Stylos, 2000. 336.

8. Kononko E. L. Socio-gravida eget personalitatem (adplicavi filii): proc. manual. nam visch. proc. instituta. K.: Educatio, 1998. 255 p.

9. Myasishev V. N. Ingenii et neuroses. Leningrad, 1980. Pp. 128-205.

10. Nova interpretatione dictionary of latin language / primum sic proceditur. V. Yaremenko, A. Slush. 2-e Izd., fixum. Vol. 3. K.: Aconite, 2008. 862 p.

11. Zapolska A. D. Proprietates educationis pretiosum habitus in pre-schola et eorum repraesentationes se. Animi et paedagogica scientia, 2014. N. 3. P. 75 – 79.

12. Stolin V. V. Quaestionem de animi-pretiosum ordine ad proprium per artem-acta retro prominens. Animi acta. 1981. Vol. 3. S. 104 – 117.

13. Tishchenko, S. P. Motus-valorem habitus, ut a structural elementum imaginem I. Psychologia: resp. Scientiae.-modus. ZB. K.: Consilium. schola, 1983. Vol. 22. Pp. 3 – 19.

14. Tishchenko, S. P. educational Duis auctoritate familia in puer. K., series VII "Doctrina" N. 11, 1982. 48 sec.

15. Tretiak O. P. Modos educationem Junior scholárum pretium relationem personae in educationis ratio: ratio. manual.; Institute of problems of education de NAPs Ucraina. K.: publishing casam, 2013. 136 p.

ФЕНОМЕН ЦЕННОСТНОГО ОТНОШЕНИЯ ЛИЧНОСТИ СТУДЕНТА К СЕБЕ И ОКРУЖАЮЩИМ В НАУЧНЫХ ИССЛЕДОВАНИЯХ

Т. В. Потапчук

Аннотация. В статье акцентируется внимание на том, что изменения в социальной, политической, экономической сферах, характеризующих современное украинское общество, побуждают к переосмотрению направлений развития образования. В Базовом компоненте образования в Украине, Законе Украины «О Образовании», Национальной доктрине развития образования определены основные принципы образования в нашей стране, которые предусматривают ориентацию на личность, формирование у нее сознательного, ценностного отношения к окружающей действительности и самого себя.

Ключевые слова: ценностное отношение, отношение, самоотношение, ценностное отношение, ценностное отношение к себе, эмоционально-ценностное отношение

THE PHENOMENON OF THE VALUABLE ATTITUDE OF THE STUDENT'S PERSONALITY TO YOURSELF AND ATTITUDE IN SCIENTIFIC RESEARCHES

Potapchuk T.V.

Abstract. The article focuses on the fact that changes in the social, political, and economic spheres that characterize modern Ukrainian society, encourage the revision of education development. In the Basic Education component in Ukraine, the Law of Ukraine "On Education", the National Doctrine on Education Development, the basic principles of education in our state are defined which include orientation towards the personality, formation of a conscious, value-oriented attitude towards the surrounding reality and for herself. In modern psychological and pedagogical science and practice, there are changes in the conceptual approaches to personality. This growing interest in this age period, emphasizes its special significance for the formation of spiritually mature person with their own values, which further define the meaning of human life, it will promote domestic development, will provide the possibility of coexistence with others. One of the effective ways of forming such a person is the development of a system of value attitudes of the individual towards himself and the people around him.

Keywords: value attitude, attitude, self-help, value attitude, value attitude towards oneself, emotional and value attitude towards oneself.